

CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY. CRIMINAL AND PENAL LAW

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-074-2-43>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Акімов М. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Схвалення Міжнародної конвенції про боротьбу із захопленням заручників [1] (далі – Конвенція) резолюцією 34/146 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 17 грудня 1979 року обумовило криміналізацію цього посягання майже у всіх державах світу. Природно, що особливості регламентації кримінальної відповідальності у конкретній державі залежать від характерних рис її правової системи, наявних традицій правотворчості та досвіду правозастосування.

Зокрема, якщо Україна приєдналась до Конвенції у 1987 році (ще коли була радянською республікою), то Республіка Польща зробила це набагато пізніше – у 2000 році – вже після прийняття у процесі розбудови державності нового Кримінального кодексу (далі – КК) 1997 року [2].

Можна стверджувати, що в нашій державі криміналізація захоплення заручників (з огляду на її сучасну регламентацію у КК 2001 року [3]) зберегла традиційний підхід, закладений попереднім КК України 1960 року [4]. Дійсно, вітчизняний законодавець, керуючись міркуваннями посилення кримінально-правової охорони людини, її найцінніших прав, свобод та законних інтересів, послідовно відніс відповідну норму до числа посягань проти життя, здоров'я, волі, честі та гідності особи (стаття 123-1 КК України 1960 року була розташована у главі III «Злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особи», стаття 147 КК України 2001 року наразі міститься у розділі III «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності людини» Особливої частини).

У той же час за Кримінальним кодексом Республіки Польща захоплення заручників (стаття 252) вважається посяганням на громадський порядок (глава XXXII «Злочини проти громадського порядку» Особливої частини). Вірогідно, це пов'язано не тільки із притаманною новому кримінальному законодавству низки держав Європи та Азії тенденцією до посилення кримінально-правової охорони суспільства як цінності, але і явно декларативним характером визнання пріоритету людини, її прав, свобод, законних інтересів без реального забезпечення безпеки суспільства та держави в цілому.

Дії, що складають об'єктивну сторону захоплення заручників, викладені у пункті 1 статті 1 Конвенції таким чином: «Будь-яка особа, яка захоплює або утримує іншу особу й погрожує вбити, завдати пошкодження або продовжувати утримувати іншу особу (далі називається «заручник») для того, щоб примусити третю сторону, а саме: державу, міжнародну міжурядову організацію, будь-яку фізичну, юридичну особу або групу осіб, – здійснити чи утриматись від здійснення будь-якого акту як прямої, так і опосередкованої умови для звільнення заручника». Водночас формулювання і у статті 147 КК України («Захоплення або тримання особи як заручника з метою спонукання родичів затриманого, державної або іншої установи, підприємства чи організації, фізичної або службової особи до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника»), і у статті 252 КК Республіки Польща («Той, хто захоплює або утримує заручника з метою примушування органу державної або місцевої влади, установи чи організації, юридичної чи фізичної особи або групи осіб до вчинення певних дій») у цій частині відрізняються від міжнародно-правового визначення. При цьому, адекватно відображуючи форми вчинення та мету захоплення заручників, обидві кримінально-правові норми взагалі не деталізують характер погроз.

Варто наголосити, що диспозиції статей обох КК, що розглядаються, фактично криміналізують позбавлення потерпілого волі з певною метою. Натомість конвенційне визначення вказує на безпосереднє зв'язок захоплення або утримання особи з певними погрозами на адресу конкретних адресатів. На наш погляд, останнє – найбільш істотний недолік статей КК обох держав. Адже захоплення заручників – складене діяння, окремий різновид незаконного позбавлення волі, і посягання на потерпілого тут насправді спрямоване не на позбавлення його свободи (фізичної, пересування, вибору місця перебування), а на отримання важелю впливу на третіх осіб (адресатів погроз). Відтак і момент закінчення діяння повинен бути пов'язаний не з позбавленням потерпілого свободи (позаяк це лише проміжний етап посягання),

а з висуванням винною особою певних вимог, виконання яких є умовою звільнення заручника.

Висування вимог, із виконанням яких винна особа пов'язує звільнення заручника (або принаймні збереження його життя), є конститутивною ознакою даного злочину. Перелік адресатів таких вимог в українському та польському кримінальному законодавстві відрізняється від передбаченого Конвенцією («держава, міжнародна міжурядова організація, будь-яка фізична, юридична особа або група осіб»): за КК України це родичі затриманого, державна або інша установа, підприємство чи організація, фізична або службова особа, за КК Республіки Польща – орган державної або місцевої влади, установа чи організація, юридична чи фізична особа або група осіб. Як видно з наведеного, в обох випадках у переліку адресатів відсутня «міжнародна організація», проте польська кримінально-правова норма (на відміну від української) передбачає «групу осіб» і не містить «родичів затриманого» (що – з огляду на дискусійність формулювання та надто дріб'язкове уточнення – є безперечною перевагою). На користь статті 147 КК України треба відзначити, що зміст вимог винної особи охоплює спонукання як до вчинення, так і до утримання від вчинення певних дій як умови звільнення заручника (стаття 252 КК Республіки Польща передбачає лише примушування до вчинення певних дій).

Що ж до суб'єкта захоплення заручників, то відзначимо, що законодавці обох держав однаково підійшли до визначення віку настання кримінальної відповідальності за дане посягання – і в Україні, і в Республіці Польща він знижений (до 14 та 15 років відповідно), адже суспільна небезпека та протиправність цього діяння повинна бути зрозумілою і в такому віці.

Крім основного складу захоплення заручників, КК обох держав містять також і кваліфікований. Проте якщо польський кримінальний закон передбачає дві кваліфікуючі обставини (настання смерті особи або спричинення тяжкої шкоди здоров'ю), то український – чотири (вчинення злочину щодо неповнолітнього, або організованою групою, або поєднання його з погрозою знищення людей, або спричинення ним тяжких наслідків). Природно, що у даному аспекті КК України є більш прогресивним, ніж КК Республіки Польща.

З іншого боку, польський законодавець (на відміну від українського) включив до відповідної статті заохочувальну норму про спеціальне звільнення від кримінальної відповідальності за захоплення заручників (якщо вчинене не спричинило смерть або тяжку шкоду здоров'ю особи та якщо винна особа відмовилась від задоволення висунутих вимог або звільнила заручника).

На завершення зазначимо, що регламентація відповідальності за захоплення заручників за КК України та Республіки Польща має деякі спільні риси, проте багато в чому відрізняється, що обумовлюється притаманними кожній державі законотворчими традиціями та слідчо-судовою практикою. Певні аспекти кримінально-правової характеристики цього посягання за польським законодавством (визначення об'єкта кримінально-правової охорони, перелік адресатів погроз, стимулювання позитивної посткримінальної поведінки тощо) становлять цікавість для України, а тому підлягають вивченню на предмет запозичення під час розробки нового вітчизняного КК.

Література:

1. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників : прийнята 17 грудня 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_087 (дата звернення: 14.04.2021).
2. Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej : Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970880553> (дата звернення: 14.04.2021).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.04.2021).
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 28 грудня 1960 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#Text> (дата звернення: 14.04.2021).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-074-2-44>

REGARDING FINLAND'S EXPERIENCE IN COMBATING CORRUPTION

Borovyk A. V.

*Candidate of Juridical Sciences, Docent,
Professor at the Department of Criminal-Legal
and Administrative-Legal Disciplines
Academician Stepan Demianchuk International University
of Economics and Humanities
Rivne, Ukraine*

Finland, as a member of the EU, is a party to all the main European Union legislation on combating organized crime and corruption. However,